

Volt egyszer egy színház

A Nyári Szinkörre emlékeztek Vásárhelyen

„Volt egyszer egy színház.” Ezt a címet kapta az egész napos emlékünnepe. Emlékeztek a népkerti Nyári Szinkörre, arra a fél évszázados működésére, amely annak idején a vásárhelyi színházi élet alapjait teremtette meg. S emlékeztek azokra a művészekre, akik úttörői voltak a művészeti ágon meghonosításának az alföldi városban.

Volt egyszer egy színház, melynek alapja téglából volt, szerkezete fából készült, tetjét deszkával borították. Faszházaknak hívták. És volt egy csapat, a Nyári Szinkör, amely bemutatott darabjaival a faszház megépítését megelőzően is szép sikereket aratott — egy fasátorban.

Azok a művészek, akik valamikor a faszházban léptek közönség elé — akár a szinkör tagjaként, akár vendégművészként —, maig nosztalgiaiával emlékeznek azokra az évekre. (Sajnos egyre kevesebben emlékezhetnek.) Pedig nem volt gondoktól mentes az az 50 esztendő. A város lakóinak művésztáptartolása ország-szerre ismert volt. Nem csoda hát, hogy a gondolat — miszerint legyen színházi élet, legyen állandó színház — folyamatosan élt, mozgalmá nőtte ki magát. Az a körülmény, hogy nem volt megfelelő épület, a színházi élet létét valójában nem fenyegette. Télen a Fekete Sas épületében rendeztek előadásokat, nyáron pedig a már említett népkerti fasátorban. Az 1800-as évek végét írták akkor. Az anyagi hiánya már ebben az időben is megkötötte a művésztáptartókat. Egyéb célokra szánt összeg „átcsoportosításával” lehetett elérni 1897 őszén, hogy hozzákezdjenek a faszház építéséhez. A következő év nyarán, július 31-én avatták. Ünneplés megnyitásával augusztus 1-jén kezdte meg működését. (Hogy hogyan is nézett ki a maga nemében különleges épület? Képét Fodor József, hódmezővásárhelyi festőművész öröközte meg. E festmény látható azon a színház-történeti emlékkiállításán, amely a Medgyessy-teremben nyílt meg ugyancsak szombaton. Ez a kép a címlapja az emlékünnepekre megjelent kötetnek is, ame-

Vásárhelyen, a strand-fürdő mellett ma egy kis tér van. Zöld gyepel, néhány fával és paddal, játszótérrel. Szombat óta a tér közepén emlékoszlop magasodik. Alkotója, Szatyor Győző fafaragó művész a következőket véste rá: „E helyen állt 1898-tól 1948-ig a Nyári Szinkör.” Az egykori szinkörre emlékeztető oszlopot szombaton délelben sokan állták körül. Művészek, tudósok, érdeklődők, az avatási ünnepség résztvevői.

lyet Osváth Béla színháza Hódmezővásárhelyen címmel Hetés György írt.)

Évadot évad követett, társulatot társulat, hol sikerrel, hol anélkül. Nem is akármilyen darabokat láthatott a közönség, szegedi, pécsi, aradi színészek előadásában. Csak néhány ízelítőül: Az ember tragédiája, Csárdáskirálynő, Ványa bácsi, János vitéz... És a nagy nevek: Jászai Mari, majd Neményi Lili, Kiss Manyi, Ladomerszky Margit, Bilcsi Tivadar, Pethes Ferenc, Sulyok Mária.

Az 1945 utáni újrakezdés idejéből egy újabb nevet kell megemlíteni. Várhelyi Endrét. (Vásárhelyi színház falán szombaton felavatták emléktábláját.) Szakszervezeti és ifjúsági csoportokkal dolgozott a Nyári Szinkörben. Számos, mára megsárgult fotó őrzi az utókor számára azt az időszakot, amikor Várhelyi veze-

tése alatt feltűnt egy ifjú ígér, Gombos Katalin.

Az újabb dátum 1945. november 10. Ekkor alakult meg a Hódmezővásárhelyi Színjátszó Társaság, igazgatója Osváth Béla. (Az egykori igazgató arcvonásait szombaton óta szintén láthatjuk a városban lévő szülőháza falán elhelyezett emléktáblán.)

Várhelyi és Osváth — öketten egy nehéz korban egy újabb szakaszt tettek felejtetlenné a vásárhelyi színház életben. Társaik voltak ebben olyan vendégművészek, mint Székely Mihály, Somlay Artúr, Gobbi Hilda és Bessenyei Ferenc. A körülményekkel szembeni harc azonban nem volt könnyű. A Nyári Szinkör épületét a műszaki szakértők használatatlannak ítélték. 1948-ban már egyre gyakrabban került szóba, hogy nincs pénz a felújításra. S a nyár egyben a működés végét is jelentette. Az épületet lebontották.

Az ünnepségen szombaton délelőtt emlékülésen idézték fel a Nyári Szinkör történetét, társulatait, színház-történeti jelentőségét. Este a Petőfi Sándor Művelődési Központban gálaműsor volt, amelyen közönség elé lépett Gombos Katalin, Sinkovits Imre, Hetés György, Moldován Stefánia és Osváth László is.

A helyi tanács-vb művelődési osztálya kiadott a Nyári Szinkörrel egy emléklapot, amelynek bevételeit alapítványként a kiemelkedő kulturális-művészeti tevékenységet folytató iskolák jutalmazására fordítják.

H. K.

Ünnepélyes díjkiosztás a veszprémi tévétalálkozón

Ünnepélyes díjkiosztással, szombaton befejeződött Veszprémben a XIX. tévé-találkozó. Az ötnapos bemutatósorozat után a zsűri rangsorolta és értékelte a legújabb alkotásokat. Döntésük szerint a drámai kategória fődíját a Hét akasztott című tv-film kapta, amelyet Dömölky János rendezett. Veszprém város díját a Vak-

világban című alkotásnak ítéltek, rendezője Gyarmathy Livia. A Budapesti Tavasz Fesztivál különdíját kapta Az évszázad csütörtökig tart című film, Balogh Zsolt rendezésében. A legígéretesebb ifjú színészhajók díját a Posta Bank Méhes Lászlónak a Hét akasztott című tv-filmben nyújtott alakításáért adta.

„A városnak nem egyetlen karmesterben kell gyönyörködni”

— mondja Pál Tamás

— Csak mostanában érte el a szerkesztőséget a hír: mégsem dirigálja a szabad-térin A mosoly országát. Miért?

— Amikor a szerződést megkötöttük, még szó sem volt arról, hogy a következő évadban milyen szegedi feladataim lesznek. Úgy látszott, hogy augusztustól novemberig pihenhetek. A megváltozott helyzetben úgy ítéltém, ahhoz hogy a pontosan megtervezett jövő szezont elláthassam, a nyáron szükségem lesz néhány szabad hétre. Megrémített nagyon tisztelt pályatársam, Giuseppe Patané halála; nem ismert mértéket a munkában...

— Lemondta a többi nyári szerződését is?

— A szigeti Aidát igen, de a Hilton-beli Cimarosa-előadást nem. Az Aidát és az operettet bármelyik kollégám bármikor vezényelheti, a Cimarosa-mű viszont speciális eset: a feledésből én ástam elő, ajánlottam a pesti szabadtérnek és nem egyszerűen dirigálok, hanem kosztümbe öltözve részt veszek az előadásban, akárcsak a zenekar tagjai. Ezt nem lehetett lemondani.

— Mostani kinevezésével immár másodszor lett a Szegedi Szimfonikus Zenekar vezető karmestere; milyen állapotban találta az együttest?

— Ha erre válaszolni akarok, kétféle kell bontani a mondanivalómat. Először a jogviszonyokról kell beszélnem. Eddig is, most is jogilag önálló a zenekar, ugyanakkor egész programját töle független szervezetek határozzák meg. A szerződés szerint köteles a színházi operaelőadásokat kiszolgálni, ami egyrészt jó dolog, hiszen az operai sikereknek a zenekar az egyik kiváncsa. Am az operaprogramját a színház vezetői határozzák meg. A koncertprogramot pedig a Filharmónia. Vagyis az önállóan mondott zenekar nem tudja maga alakítani fellépéseit, művészi jelenét és jövőjét, az országban és a világban elfoglalt helyét.

— Mit tehet a művészeti vezető?

— Nemes cserét javasolok. Tudomásom szerint a zenekar főntartója, a szegedi tanács évi 2 milliós értékkel — nem pénzzel, hanem kon-

certterembérlettel és egyebekkel — segíti a Filharmónia itteni tevékenységét. Adja ezt a zenekarnak.

— Mi ebben a csere?

— Mi természetesen kapcsolatban maradnánk a Filharmóniával, az általunk összeállított programot ajánlanánk neki. Így módunk nyílna arra, hogy modern zenekarként működjünk: szakmai koncepciózussággal az együttes fejlődését szolgáló műsortervet állítanánk össze; gazdasági önállóságunk révén megszüntethetnénk a most bennünket egy-szerre sújtó szegénységet és pazarlást; mindennek eredményeképpen emelkedhetne a zenekar szakmai-művészi rangja.

— Ha jól értem, a fölöslegesnek bizonyult központi irányításról kíván „lemondani”, saját rendelkezésű bevételekhez szeretne jutni és minél több önállóan meghatározott műsorú koncerthez.

— Egy példával szeretném igazolni, hogy miért van erre szükség. A Filharmónia minden évben beiktat a koncertsorozatba egy opera-keresztmetszetet, amit Szegeden és a környéken mutatunk be. A cég pesti munkatársá, akinek a feladata ezt megszervezni, föl hívat engem Pestre, hogy egyeztetsek az időpontokat, a szereplőket. Ezután Pestről telefonálgtat a szegedi helyszínekre, minimum két hétig egyeztet. Mi itt helyben pilanatok alatt megszervezőnk az egészet. Abszolút fölösleges, és rettentően csúszkorog a központosított gépezet. A pénzről: a zenekar most is mindent megtesz, hogy a saját bevételeit növelje. Jelenleg szétszórják a tagok között, mert ebben a gazdálkodási rendszerben az együttesnek nem lehet önálló bevétele. De ha szükségünk van egy hangszerre, netán egy videóra, amely szinte létszükséglet manapság minden zenekarban — akkor a tanácsnak nincs pénze megvenni. Miért ne vásárolhatnánk meg mi — magunknak?

— A zenekar állandóan hakisza, és elhanyagolná színházi kötelességeit — mondják sokan.

— Miért kell előre föltelezni, hogy jogsértésre vetemedünk? A színházi kötelességek benne foglaltatnak a szerződésünkben. Ez a

vélekedés nem más, mint a művészeti érdek álrühájába bújtatott, ma is érintetlen antidemokratikus, paternalista szemlélet megnyilvánulása. Eszerint elegendő megtalálni a megfelelő vezetőt — és minden megoldódik. Eszerint az a természetes, ha egy színházat egy rendező, egy zenekart egy karmester határozz meg. En pedig azt szeretem, ha sok rendező, sok karmester sokszínűvé teszi a művészeti életet, s nem örülnék, ha egy városnak állandóan egyetlen karmesterben kell gyönyörködni.

— Szeretném, ha visszatérnénk az eredeti kérdésre: művészi szempontból milyennek találja a zenekart?

— Olyan állapotban, amely lehetővé tette, hogy Oberfrank Géza ragyogó irányításával csodálatos dolgokat műveljen; de amint eltűnik a zenei vasakat, tragikus hiányok derülnek ki. Például: nincsenek elegendő brácsások; a heroikus munkát végző egyetlen koncertmestern kívül évek óta nincs igazi koncertmestere a zenekarnak; a túlfeszített próbarendben elsorvadt az önálló zenei fogalmazás képessége, amely nélkül nincs modern zenekar. Egy Európában jegyzett együttesnek stílusa, egyéne, saját játékmódja, művészi arca kell hogy legyen, akkor is, amikor éppen nem alkalmazkodik valamely karmesterhez. Ezt abszolút lehetetlen kancukával elérni.

— Arra a mondatra céloz, amit ezeken a hasábon idéztem Oberfrank Gézának egy régi nyilatkozatából? Hogy tudniillik az eredmény számít és nem a módszer, ahogyan elérhető?

— Tisztelem Oberfrank Gézá, de az övéhez képest homlokegyenest más erről a felfogásom, azaz nem eredmény-, hanem zenélésközpontú. Meggyőződésem és tapasztalatom, hogy egy zenekart állandó, komoly, szép zenélésre kell felkészíteni, s ez csak akkor lehetséges, ha nem az a vélemény alakul ki, hogy a darabot a próbák során kell megtanulni; mert a darabot otthon kell megtanulni. Az sem helyes elgondolás, hogy a zenekar a karmestertől kapja meg a művészi megoldásokat; valójában mindenkinek magának kell megcsinálni a saját művészetét. Annak örülnék, ha minél több szuverén egyéniséggel dolgozhatnák, a zenekarban és a színházban. Minden tapasztalatom azt igazolja, hogy a zenészeknek, énekeseknek az az első számú feladatuk, hogy kialakítsák és terebélyesítsék a saját véleményüket művekről és előadásmódokról. Hogy szolgalmúvészekből szuverén művészekké váljanak. Valamennyi vezetői lépésemmel ezt szeretném elérni.

— Lépett már illet?

— Bár a zenekar élére kerültem, mégis a színházi műsor alakításában lehetett némi részem, hiszen a koncertprogram már „le volt tárgyalva”. A színházban szeptember 1-jétől május végéig minden egyes próba időpontját meghatároztuk; Gregor Józseffel azt a balhiedelmet akarjuk oszlatni, miszerint ebben a szakmában kötelező az improvizáció. Az elkészített próbarendben csak a zenekar beleegyezésével lehet változtatni. A későbbiekben — az előbb vázolt felfogás szellemében — a zenekar külföldi kapcsolatait igyekszem fejleszteni; talán minden szezonban megoldható, hogy egy hónapnyi idővel szabadon rendelkezünk, és önállóan szervezhessünk programokat magunknak.

Sulyok Erzsébet

Ungvári magyarok távirata Gorbacsovnak

Kárpátalja elindul

Hosszú évtizedek kábulatáról beszélt S. Benedek András irodalomtörténész február közepén egy rádióinterjúban, a kárpátaljai magyarságról szólva. Az évtizedek kábulatának részletei iszonyatosak. Ma már az újságokból összeszedhető adatok alapján sorolhatjuk a borzalmakat. 1944-ben Kárpátalja magyarsága 60-70 ezer embert veszített. A szovjet hadsereg 1944 októberi bevonulása előtt 25 ezren menekültek át a mai Magyarország területére. Akik hívek maradtak szülőföldjükhöz, elnyerték kollektív büntetésüket. 1944 novemberében összeszedtek több mint 40 ezer munkaképes korú férfit, és Szi-bériába hajtották őket, meg Ukrajnába. De az ukrainai deportáltak közül is alig tértek vissza.

Eltelt egy év, s 1946. január 22-én megalkult a — Sztálin felől nézve — Kárpátontúli terület. A templomokról leszedték a kereszteket, a tornyokat berogvasztották, és szolgálban deportáltak az Istent is. Az Új Emberben olvastam 1986. február 2-án, hogy Galambos József, későbbi huszti esperes plébános 1949 májusában a benei plébániáról kiserített a sarkkőrön túli Vorkutába. Két év bányamunka után szabadult. Persze, az ukrain papok is megkapták a magukét. De a kisebbségi sorsban élőknek ugyanaz a banya mindig mélyebb. Ebben a mélyebb bányában teltek a kábulat évtizedei.

Sokan eljöttek onnan később is. Húsz- és negyvenezer közé tesszük ma a Kárpátalja-

ról Magyarországra származottak lélekszámát. Képviselőik alakították meg szombaton este a budapesti Gorkij Könyvtár dísztermében a Kárpátaljai Kört. Az egyesület elnökei Benda Kálmán, Kiss Ferenc, Lator László, Vitányi Iván. A két titkár Balla Gyula és S. Benedek András. Mind kárpátaljaiak. A kör itthonról segíti az otthoniakat.

Az 1989-es tavaszi esők nemcsak minálunk növesztenek egyesületeket. A határon túl, Ungváron, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség alakult meg február 8-án. Vagyis, kicsit hamarabb is, mint ahogy a tavasz igazából eljött. Meg is kezdődött velük a huzavona, a területi tanács nem jegyezte be az egyesületet. Glasznoszt van, ha a vége jó, s örömmel jelenthetem, hogy ez a szovjet-magyar mese hepienddel végződött.

A fölhaborodott magyar szövetség elnöke, Fodó Sándor május végén orosz nyelvű táviratban fordult Gorbacsovhoz. Magyarul így hangzik a szöveg: „1989. február 8-án Ungváron megalakult a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség. Március folyamán a szövetség elnöke írásban kérte a bejegyzést a területi tanács végrehajtó bizottságától. Azóta az ügyben döntés nem született, annak ellenére, hogy a területi igazságügyi főosztály vezetője írásban véleményezte az alapszabályt, és azt nem találta az érvényes szovjet törvényekkel ellentézőnek. Ez a huzavona mélysegesen fölhaborítja a szövetség választmányát, mely 1989. május 28-i ülésén határo-

zatba foglalta a fentiek. Mielőtt több mint tízezres tagságunkat ez a szövetségünkkel és a kárpátaljai magyarsággal szemben tanúsított bizalmatlanság a végsőig elkeserítene és felháborítaná, kérjük, hogy a lehető legsürgősebben történjen döntés ügyünkben. A távirat szövegének másolatát elküldtük az Ukrán Kommunista Párt KB első titkárnak, Scerbinszki-nek, és a kárpátontúli terület pártbizottsága első titkárnak, Andruszki elvtársnak.”

Negyvenöt évj küzdelemben és háromhavi packázásban tellett, a múlt hét közepén, június 22-én, Ungváron bejegyezték a magyarok szövetségét. Fodó Sándor elnök, az ungvári egyetem oktatója pedig hivatalos kárpátaljai delegáció élén szombaton megjelent a Gorkij Könyvtár dísztermében is, a Magyarországi Kárpátaljai Kör alakuló közgyűlésén. Fodó Sándor elmondta, hogy ma már 16-18 ezer a tagok száma, s noha semmilyen hivatalos anyagi támogatást nem fogadnak el, pedig kapnának. nincsenek gondjaik. Hat rubel az évi tagdíj, de mindenki legalább egy százast ad. Szövetkezettek pedig olykor több ezret is. Több mint félszáz szervezetük van, s úgy tervezik, hogy a tagság létszáma hamarosan harmincezerre nő. Szeptemberre egész Kárpátalján kiépítik a magyar övodahálózatot. Néhány szakközépiskolába már lehet magyarul felvételizni. de ezen a helyzeten is sokat akarnak javítani. Március 15-ét ezentúl minden évben meg akarják ünnepelni Szovjet-Kárpátalján is. Már két fiatalalember tanul a pesti református teológián, de katolikus papok is kellenek. Visszahelyezik a magyar feliratokat a városokban és falvakban... Vagyis, hozzáláthatnak végre Kárpátalja magyarságának társadalmi és szellemi felemeléséhez. Es — legalábbis e napokban úgy látszik — összefoghatnak az anyaországgal.

Zelei Miklós